

УДК 37.013.8:069

Беленька Г.В.

Belenka G.

МІСЦЕ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ СУЧАСНОГО ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

THE PLACE OF MUSEUM PEDAGOGY IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF MODERN PRESCHOOL ESTABLISHMENTS

Треба направляти, напучувати дитину до різних джерел знань, щоб вона безпосередньо з них брала, черпала, що хоче, що її приваблює, складаючи потроху свій власний світогляд.

С. Русова

У статті розкрито роль музейної педагогіки в освітньому процесі дошкільного навчального закладу, специфіку музею, що функціонує у дитячому садку, його завдання і змістове наповнення, а також представлено алгоритм створення музею власними силами педагогічного колективу дошкільного навчального закладу. Автор зазначає, що всі базові характеристики особистості закладаються в ранньому та дошкільному віці. Тому в сучасному освітньому просторі значна увага приділена створенню відповідного розвивального середовища, пошуку нових форм і методів організації виховної роботи з дітьми, починаючи з першої ланки освітньої системи в Україні – дошкільної освіти. Одним із шляхів реалізації окреслених завдань є створення в дошкільних навчальних закладах музейного середовища – міні-музеїв для дітей і дорослих, що займають окреме приміщення, чи музейних експозицій, що знаходяться в групових кімнатах. Музейна педагогіка розглядається як важливий чинник пізнавального, естетичного, розумового і творчого розвитку дітей, одна з форм соціалізації дитини, що відбувається шляхом залучення її до історичної і культурної спадщини суспільства. Головна ознака музею – наявність у складі його експонатів речей, що мають історичну чи культурну цінність: оригінали (а не копії) документів, справжні речі (а не їх фотографії), що належали конкретній людині або мають історичну цінність через давність свого походження, оригінальні художні твори (а не їх ксерокопії) тощо.

Ключові слова: дошкільний навчальний заклад, музейна педагогіка, музей, міні-музей, історична цінність, виховний вплив, створення музею.

Розвиток української держави, її інтеграція в європейське та світове співтовариство, відбувається у складних політичних та економічних умовах. Попри це, зусилля українців у напрямі побудови громадянського суспільства зорієнтовані на Людину, націю, пріоритети духовної культури. Ці основні напрями визначають вектори реформування освітнього процесу в усіх ланках системи освіти України. Очікуваними результатами виступають такі якості молодого покоління як чуйність, ерудованість, гуманістична спрямованість, активність, відповідальність та творчість. Тому педагогічна наука постійно знаходиться в пошуку ефективних методів виховання й навчання дітей.

Психологи й педагоги єдині в думці, що всі базові характеристики особистості закладаються в ранньому та дошкільному віці. Тому в сучасному освітньому просторі значна увага приділена створенню відповідного розвивального середовища, пошуку нових форм і методів організації виховної роботи з дітьми, починаючи з першої ланки освітньої системи в Україні – дошкільної освіти. Одним із шляхів реалізації окреслених завдань є створення в дошкільних навчальних закладах музейного середовища – міні-музеїв для дітей і дорослих, що займають окреме приміщення, чи музейних експозицій, що знаходяться в групових кімнатах.

Музейна педагогіка впевнено входить в освітній простір закладів освіти для дітей. Обґрунтування цього процесу знаходимо в роботах О. Класової, М. Коваль, О. Медведєва, А. Разгона, Б. Столярової, Т. Шевченко, М. Юхневича та інших. Проте методичні рекомендації щодо створення та організації діяльності музеїв в дошкільних навчальних закладах, представлені в роботах педагогів-практиків, досі не узагальнені і носять мозаїчний характер. Це певним чином стримує розвиток музейної педагогіки – Україна майже на сто років пізніше за Європу, і на тридцять років пізніше за нашого східного сусіда – Росію, почала системно використовувати засоби музейної педагогіки в освітній роботі з дітьми дошкільного віку.

Мета статті полягає у висвітленні специфіки музею, що функціонує в освітньому закладі, його завдань і змістового наповнення, а також розкритті алгоритму створення музею власними силами педагогічного колективу дошкільного навчального закладу.

Реформування дошкільної справи в контексті гуманістичної парадигми освіти спонукало педагогів до активного використання музейної педагогіки в роботі з усіма суб'єктами освітнього процесу (дітьми, родинами вихованців, вихователями). Це пояснюється поглядом на музейну педагогіку як на важливий чинник пізнавального, естетичного, розумового і творчого розвитку дітей, одну з форм соціалізації дитини, що відбувається шляхом залучення її до історичної і культурної спадщини суспільства. Моделюючи освітній простір в дошкільному закладі та розглядаючи його елементи як засоби педагогічного впливу на дитину, вихователі дедалі частіше створюють куточки українознавства, тематичні виставкові експозиції у приміщенні групи чи виокремлюють приміщення для цілісного музею у якому організують різноманітні просвітницькі програми для дітей та дорослих. Чи можна говорити про музей в дошкільному закладі, чи лише про його модель – питання неоднозначне.

Відомо, що слово «музей» походить від грецького слова «museion» і латинського «museum» – храм муз, місце, присвячене наукам і мистецтвам. Музей – установа, яка займається збиранням, вивченням, зберіганням і демонстрацією предметів та документів, що характеризують розвиток природи і людського суспільства, представляють історичну, наукову або художню цінність. Тобто робота музею складається з цілого ряду різних видів діяльності:

- а) збирання матеріалів;
- б) вивчення зібраного, його класифікація та впорядкування;
- в) розміщення й зберігання;
- г) демонстрація і презентація.

Займається цією діяльністю цілий колектив односторонців, які зосереджені на своїй роботі і, в той же час, розуміють і поважають працю колег. В дошкільному навчальному закладі немає окремої людини, яка б займалася лише музеєм і це створює певні труднощі в організації його роботи. Вихователі можуть створити елементи музейного середовища в груповій кімнаті, але нерідко прагнуть і до створення «справжнього» музею.

«Справжність» музею, тобто право на отримання відповідного статусу, визначається не обсягом площі, яку він займає, і навіть не величиною колекції. Головна ознака музею – наявність у складі його експонатів речей, що мають історичну чи культурну цінність: оригінали (а не копії) документів, справжні речі (а не їх фотографії), що належали конкретній людині або мають історичну цінність через давність свого походження, оригінальні художні твори (а не їх ксерокопії) тощо. Все інше належить до колекцій, хоча умовно ми можемо дати їм назву «міні-музей» або «тематична музейна експозиція». Наприклад, в окремих дошкільних навчальних закладах створені «Музей годинників», «Музей гудзиків», «Музей бісеру», «Музей казки» тощо.

Міні-музей – лише крок до становлення справжнього музею. Тобто створення тематичної експозиції можна розглядати, як етап його започаткування і розвитку. В дошкільному навчальному закладі (ДНЗ) можна обмежитися й міні-музеєм, а можна, по мірі збагачення його експонатів, з часом перетворити на справжній музей.

У музею свій шлях, свої можливості впливу на людину, своє освітнє завдання – формувати ціннісне, особистісне, емоційно забарвлене ставлення до культурної спадщини Батьківщини і світу в цілому. Тому і підходи до вибору методів і форм організації діяльності дітей дошкільного віку в музейному середовищі свої. Основними вимогами до них є: довірливо-емоційне забарвлення спілкування дорослого й дитини в навчально-виховному процесі, що здійснюється в умовах музейного середовища; забезпечення індивідуального стилю діяльності музею в кожному ДНЗ; обов'язкове включення дитини (і, за потреби, дорослого) у практичну діяльність, що змотивована відвідуванням музею.

Дошкільне дитинство – найбільш сензитивний період для першого знайомства з предметним світом музею, адже уміння бачити, що включає здатність спостерігати, помічати, аналізувати та міркувати, формується з самого раннього дитинства. Науковці вважають, що музейно-педагогічні програми повинні впроваджуватися в роботу з дітьми старшого дошкільного віку. Це відповідає традиціям світової практики й особливостям психології дітей 5-6 років.

Виокремлюємо такі головні напрями у використанні музейної педагогіки в роботі з дошкільниками:

- перший напрям – характеризується тим, що діти, згідно заздалегідь складеної програми, стають постійними відвідувачами класичних (дорослих) музеїв;
- другий напрям – музейні працівники, згідно заздалегідь складеної програми, приходять в дошкільний заклад до дітей і розповідають про його експонати, демонструють їх за можливості (можливе використання інформаційних технологій);
- третій напрям – в освітньому просторі ДНЗ створюється один чи декілька тематичних міні-музеїв у різних вікових групах, експонати використовуються в навчальному процесі;
- четвертий напрям – створення в ДНЗ виокремленого Музею, який містить оригінальні експонати і здійснює свою просвітницьку діяльність не лише серед дітей навчального закладу, але й серед родин вихованців, учнів найближчих шкіл, громадськості.

Відвідування класичних музеїв (перший напрям) доступне дітям тих міст і містечок України, в яких вони створені й діють. Але цілий ряд дошкільних навчальних закладів, що розташовані в маленьких містах та селах нашої країни, такої можливості не мають. Організовано вивести дошкільнят до музею в інше місто – справа складна і недоцільна. Тож до великого музею діти потрапляють, в основному, вже у шкільні роки, коли сензитивний період потягу до нового, незвичного і красивого завершився і відвідування музею сприймається дитиною як шкільна повинність, що забирає її вільний час і передбачає виконання шкільних завдань за змістом сприйнятого в музеї.

Якщо ж батьки самостійно ведуть дитину до музею під час поїздки до столиці нашої держави чи до іншого міста, то не завжди враховують психо-фізіологічні особливості дитини і намагаються за короткий час наситити її мозок таким обсягом інформації, що призводить до розумового і фізичного перевантаження. Захисною реакцією часто виступає стійке небажання дитини наступного разу відвідувати музей. З часом це небажання закріплюється й набуває вигляду стійкого негативного ставлення до відвідування музеїв.

Музей у дитячому садку є своєрідною установою, яка здатна заповнити цю прогалину, прокласти місточок від дитячої душі до складного світу мистецтва та історії, що зберігається у вітчизняних і зарубіжних музеях. По мірі своїх можливостей він здійснює пошукову та дослідницьку роботу, експонування і пропаганду наявних колекцій відповідно до освітніх завдань дошкільного закладу. Серед основних його функцій важливе місце посідає культурологічна, призначення якої – розвиток загальної культури та ерудиції вихованців.

Створення музею у дошкільному навчальному закладі забезпечує підвищення ефективності освітнього процесу. Основу музею складають систематизовані тематичні зібрання пам'яток історії, культури, природи, що мають пізнавальне і виховне значення. Сам процес створення такого музею може зацікавити як дорослих, так і дітей і стати тією відправною

точкою емоційно-пізнавального спілкування, що об'єднує всіх учасників освітнього процесу у ДНЗ: дітей, педагогів, батьків і родин вихованців, громади, вулиці, селища, міста тощо.

Специфіка музею дошкільного навчального закладу полягає в тому, що він входить до структури закладу, відповідає його потребам, матеріали музею систематично використовуються в освітньому процесі.

Основною формою організації роботи музею в ДНЗ є екскурсії. Це цілком закономірно, оскільки музейна експозиція і екскурсійний метод взаємопов'язані. Екскурсії в музеї дошкільного навчального закладу можуть проводитися як дорослими, так і дітьми, наприклад: вихователь-методист проводить екскурсії для педагогічного колективу, а вихователь – для дітей, батьків, колег, гостей закладу. Діти також можуть проводити самостійні екскурсії для батьків і гостей дошкільного закладу. Педагоги, у свою чергу, мають приділяти серйозну увагу підготовці юних екскурсоводів із числа дітей старших дошкільних груп.

Поряд із заходами, що проводяться безпосередньо в музеї (заняття-екскурсії, виставки та фестивалі, конкурси, свята, бесіди, самостійна робота старших дошкільнят з музейними матеріалами фонду, гуртки дитячої творчості), проводиться робота у формі занять, бесід, тематичних розваг у груповій кімнаті з використанням окремих предметів-оригіналів, спеціально підготовлених виставок і монтажів.

Особлива сторона роботи музею дошкільного навчального закладу – налагодження і розвиток співпраці з різними (краєзнавчими, художніми, літературними та ін.) музеями. Йдеться про наукову й методичну допомогу педагогам дитячого садка, проведення для них консультацій, курсів і практикумів з різних питань музейної справи та краєзнавства, роботи з музейним активом дошкільнят (юними екскурсоводами), організації екскурсій для дітей і батьків, керівництва гуртками і студіями при музеях, надання допомоги в обліку і зберіганні музейних предметів.

Втілення музейної педагогіки можливе лише за умови існування спеціалістів, які спроможні вирішувати педагогічні завдання взаємодії музейного середовища та освітнього закладу. Тож сучасних вихователів доцільно познайомити з методами, прийомами, формами і технологіями музейної педагогіки та навчити втілювати їх у навчально-виховний процес свого дитячого садка.

Створення музею має свій алгоритм, або логічно обумовлену послідовність дій. Насамперед колектив дошкільного навчального закладу має визначитися з напрямом роботи музею, тобто вирішити, яким він буде: історико-краєзнавчим, етнографічним, тематичним тощо. Визначення мети – перший крок до створення музею.

Наступний крок – обрання директора (відповідальної особи) та Ради музею. Як правило, відповідальним або головою Ради музею є керівник навчального закладу, а членами Ради – члени педагогічного колективу. Але, за бажанням членів колективу чи потребами музею, до членів Ради музею можуть бути введені й інші особи. Таке рішення приймається на засіданні Ради музею і протоколюється.

Третій крок – збір музейних експонатів. Цей період є найбільш тривалим в часі й вимагає зосередженості і зусиль всього педагогічного колективу, вихованців дошкільного навчального закладу та членів їхніх родин. Проте, як показує практика, він є і найбільш цікавим. На основі зібраного та систематизованого за розділами матеріалу планують і створюють експозицію. Наступний крок – планування роботи та підготовка екскурсоводів. Лише після цього можуть проводитися екскурсії музеєм для вихованців і гостей закладу.

Узагальнюючи вищесказане, пропонуємо покроковий алгоритм роботи зі створення музею: визначення тематики та розробка концепції музею; створення Ради музею та підготовка необхідної документації для функціонування музею; наукова підготовка експозиції; складання тематико-експозиційного плану; добір та виготовлення експонатів; облік та інвентаризація пам'яток; оформлення і монтаж експозиції; відкриття експозиції та подальша робота музею.

Функціонування музею має бути документально оформленим. Перелік документів музею в дошкільному навчальному закладі має наступний вигляд: Положення про музей дошкільного навчального закладу; Уніфікований паспорт музею; Акт обстеження музею; Наказ директора ДНЗ про створення Ради музею; Протокол загальних зборів педагогічного колективу ДНЗ про відкриття музею; Наказ директора ДНЗ про відкриття музею; Графік роботи музею; Інвентарна книга музею.

Резюмеємо: створення музею в дошкільному навчальному закладі має складний шлях та високу мету. Відвідування музею допомагає сформувати у дітей основи загальної культури шляхом розширення кругозору та апелювання до емоційної сфери, що пробуджується в результаті сприйняття експонатів під впливом образної розповіді дорослого. Найбільш доступною для вихователів і дітей формою залучення до музейної педагогіки є створення в групі нескладних тематичних експозицій, або «міні-музеїв», експонати яких є вільними у доступі для дітей і постійно використовуються в освітньому процесі. У дошкільному навчальному закладі може бути створений і справжній музей: історичний, художній, технічний, літературний, музей професій тощо. Для його створення потрібно дотримуватися запропонованого вище алгоритму.

Список використаних джерел

1. Музей у дошкільному навчальному закладі : з досвіду роботи школи – дитячого садка імені Софії Русової / упор. Т. Вороніна. – К. : Шк. світ, 2011. – 128 с. : іл. – (Бібліотека «Шкільного світу»).
2. Канюк І. Міні-музеї у дитячому садку / І. Канюк. // Палітра педагога. – 2009. – № 5. – С.6.
3. Кононенко О. Музейне освітнє середовище як джерело духовного розвитку дошкільників / О. Кононенко // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2009. – № 4. – С.27.
4. Косова І.М. Отечественное музейное дело в русле международных тенденций / И.М. Косова, Е.Б. Медведева // Музей для всех. Сборник трудов творческой лаборатории «Музейная педагогика». – М., 2003. – С. 6–17.
5. Педагогічний креатив: проектні технології в освітньому процесі ДНЗ (за результатами Другого обласного конкурсу освітніх проектів) / за науковою редакцією К.Л. Крутій, О.М. Каплуновської. – Запоріжжя : ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2010. – 100 с.
6. Шаповал Л. Формування національної свідомості дошкільників засобами музейної педагогіки / Л. Шаповал // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2009. – № 4. – С.11.

The article deals with the role of museum pedagogy in kindergarten's educational process, the specificity of the museum, which operates in kindergarten, its function and meaning are presented in the article, kindergarten museum's creating and development algorithm for teaching staff is proposed by the author.

The author notes that all the basic personality characteristics are laid in the early preschool years. So in today's educational environment considerable attention paid to creating an appropriate developmental environment, the search for new forms and methods of educational work with children from the first level of the education system in Ukraine – preschool education.

One of the ways to implement these objectives is to create a pre-school museum environment – mini museum for children and adults, occupying a separate room or museum exhibitions that are group rooms. Museum pedagogy is seen as an important educational, aesthetic, intellectual and creative development of children, a form of socialization of the child that is by bringing it to the historical and cultural heritage of society. The main feature of the museum – it's presence in the exhibits of things which have historical or cultural value: original (not their copies) documents, the real thing (instead of pictures), belonging to a person or historical value because of the remoteness of their origin, original art works (but not their photocopies) and so on.

Key words: pre-school establishment, museum pedagogy, museum, mini-museum, historical value, educational influence, creating a museum.